

SERBEST BÖLGELER ÜZERİNE BİR ARŞTIRMA:

GAZİANTEP ÖRNEĞİ*

A RESEARCH ON FREE TRADE ZONES: CASE OF GAZİANTEP

Yrd. Doç. Dr. Sadettin PAKSOY

Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF
İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Mehmet GÜLLÜ

Gazi Üni. Eğitim Bilimleri Enst.
Doktora Öğrencisi
mehmetgullu@gazi.edu.tr

ÖZ

Serbest bölgeler ülke ekonomileri için oldukça büyük getiriler sağlamaktadır. Özellikle; yeni istihdam imkânları yaratması, ülkeye döviz geliri sağlaması, ihracatı ve ithalatı geliştirmesi, bulunduğu yöreyi hem ekonomik hem de kültürel yönden geliştirmesi serbest bölgelerin etkilerinden en önemlilerindedir. Dünya serbest bölgelerin değerini ancak 1970'lerden sonra anlamaya başlamıştır. Bunda 1950'lerden sonra başlayan ihracata yönelik kalkınma çabaları önemli rol oynamıştır. Türkiye'de serbest bölge uygulamaları geçmişte denenmiş; ancak 1980'lere kadar başarı sağlanamamıştır. Bugün 21 serbest bölgeye sahip olan Türkiye, bölgelerin çoğunun tam kapasiteyle çalışmamasından dolayı gerekli ticari geliri elde edememektedir. Kıtalararası bir köprü konumunda olan Türkiye, sadece bu yönüyle bile serbest bölge uygulamalarından dünyanın en çok getiri elde eden ülkelerinden biri olmak zorundadır. Yeterli yatırımla güçlendirilmiş, yabancı sermaye için cazip hale getirilmiş ve iyi kontrol altına alınmış serbest bölgelerle, Türkiye'nin hak edilen kazancı sağlaması hiç de zor olmayacaktır. Gaziantep serbest bölgesi Türkiye'nin önemli serbest bölgelerinden biri olup, İl, bölge ve ülke ekonomisine katkıları oldukça çoktur.

Anahtar Kelimeler: Serbest Bölge, Gaziantep, İthalat, İhracat, Ekonomi

ABSTRACT

Free trade zones provide quite substantial incomes for the inland economies. Especially; creating new employment opportunities, providing foreign exchange income to the country, improving export and import, and improving the regions where they are located both economically and culturally and are the most important effects of free trade zones. But the value of free trade zones has been understood too late. Merely after 1970s, the world has begun to understand the importance of free trade zones. Export oriented development efforts after 1950s, have played an important role in this progress. In Turkey, free trade zone applications were tried in the past; however, couldn't provide any success until 1980s. Today, Turkey, **with its** 21 free trade areas, can not gain the necessary commercial income due to the fact that most of its areas don't work with full capacity. Even by being in the location of an international bridge, Turkey must be one of the most income providing countries in the world from free trade zone applications. It will not be a problem for Turkey to provide the deserved earnings with the free trade zones, strengthened with necessary investment, made attractive via foreign capital, and brought well under control, at all. The free trade zone of Gaziantep is one of the most important free trade zones in Turkey and it highly contributes to the regions economies and Turkey.

Key Words: Free Trade Area, Gaziantep, Import, Export, Economy.

* Bu makale, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında yaptırılan "Serbest Bölgeler ve Gaziantep Serbest Bölgesinin Yöre ve Ülke Ekonomisine Katkıları" isimli yüksek lisans tezinden geniş ölçüde yararlanılarak üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Serbest bölge kavramı; kuruluş amaçları, kanuni temelleri ve fonksiyonları bakımından farklı yapısal özellikler taşıyan çeşitli serbest bölge türlerini kapsayan bir ana kavramdır (Erdoğan ve Ener, 2005:22).

Serbest bölge; bir uluslararası liman veya havaalanı yakınında kurulan, ülkenin gümrük alanında özel araçlarla ayrılmış bir bölge içerisine ithal malların gümrüksüz olarak getirilebildiği, depolanabildiği, çeşitli işlemlerden geçirilebildiği, üretim amacıyla kullanılabilirdiği ve malların ulusal gümrük alanına girmediği sürece gümrük vergisinin ödenmediği, diğer vergi vb. sınırlayıcı faktörlerin en aza indirildiği belirli alanlar olarak ifade edilmektedir (Erdem, 1992:5).

Bir başka tanıma göre serbest bölge; bir ülkenin dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve kısıtlamaların kısmen ya da tamamen uygulama dışı bırakıldığı, genellikle uluslararası bir liman veya havaalanı yakınında bulunan, milli sınırlar içinde bulunmakla beraber, gümrük sınırları dışında kabul edilen ve esas itibariyle ihracata yönelik faaliyet göstermek üzere seçilmiş sınai ve ticari alanlar şeklinde açıklanır (Güner, 1995:3).

İlk serbest şehirlerin Sur ve Kartaca şehirleri olduğu sanılmaktadır. Akdeniz'in doğu ve güneydoğu kıyılarında yer alan Kartaca şehri, siyasal yönden yetki alanı içerisinde bulunduğu şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin kendi limanlarında aktarma yapmalarını zorunlu hale getirmek suretiyle, o dönemin önemli bir transit ticaret merkezi haline getirilmiştir. Ancak kullanılan yöntem çekicilikten daha ziyade zorlama olduğundan ve sadece kendilerine bağlı yerlere hizmet götüren tüccarlara ayrıcalıklar sağladığından, Kartaca şehri ve buna benzer limanlar tam anlamıyla serbest şehir sayılmazlar (Erdoğan ve Ener, 2005:12).

M.Ö. III. ve II. yüzyıllarda denizcilik ve ticaretin gelişmesiyle birlikte büyük ticaret merkezleri ortaya çıkmıştır. O dönemdeki savaşların çıkmasının nedenleri olan bu şehirler, uluslararası politikaya tamamen ilgisiz kalarak sadece ticaretle ilgilenmişlerdir (P.Jacques, Büyük Dünya Tarihi, çeviren: Nihal ÖNAL, cilt1, s.112).

XIX. yüzyılda serbest bölge uygulaması Amerika'da görülmeye başlamıştır. Serbest bölgelerin tüm dünyada yaygınlaşması 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. 1929 ekonomik bunalımını izleyen yıllarda bazı ülkeler serbest bölgeyi ekonomik çöküntünün etkisini azaltmaya yönelik araçlardan biri olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde kurulan ve faaliyette bulunan Singapur ve Hong-Kong Serbest Limanları daha sonra kurulan Panama, İrlanda, Tayvan ve Güney Kore serbest bölgelerinin elde ettikleri ekonomik başarı serbest bölge fikrinin pek çok ülkede hızla faaliyete geçmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Bağrıaçık ve İnanç, 1997:3).

1950'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde önemli bir yer işgal etmeye başlaya çok uluslu şirketler üretim faktörleri ve teknolojiyi uluslararası düzeyde dolaştırmaya başlamışlardır. İhracata yönelik kurulan ilk serbest üretim bölgesi 1958 yılında İrlanda'da kurulan Shannon Serbest

Bölgesi'dir. Bu bölge, serbest bölgelerin tarihsel gelişiminde önemli bir kilometre taşı olmuştur. Söz konusu bölgede serbest liman veya serbest ticaret bölgesinin dış ticaret fonksiyonu ilk defa endüstriyi de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Akça, 1993:13).

2. TÜRKİYE'DE SERBEST BÖLGELER

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Serbest Bölgeler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerde bulunan Sulina şehrinin 1870 yılında serbest liman haline getirildiği bilinmektedir. Günümüzde Romanya sınırları içinde yer alan bu liman 1978 yılında Romanya Hükümeti tarafından serbest bölge olarak ilan edilmiştir (Alpar, 1985:48).

Osmanlı döneminde serbest bölge kurma yönündeki ilk ciddi girişim II. Meşrutiyetten sonra gerçekleşmiştir. Bir komisyon kuran İttihat ve Terakki Partisi, Çekmece Gölü ve Yedikule sahillerinde bir serbest bölge kurmayı planlamışlar, ancak yapılan hesaplamalardan sonra kurulacak olan bu bölgenin kısa vadedeki getirisinin, maliyetini bile karşılayamayacağı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu proje hayata geçirilememiştir (Tekeli ve İlkin, 1987:88-89).

2.2. Cumhuriyetin İlk Yıllarından 1980'lere Kadar Serbest Bölgeler

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda azınlıkların sahneden çekilmesiyle Türk tüccarları yeni iş alanları elde etmişler, fakat dış ekonomik ilişkilerde daha önceden kurulmuş olan ve yabancı sermaye lehine işleyen iş bölümünü değiştirememişlerdir. Yabancı sermaye, dünya pazarlarıyla doğrudan bağlantıları elinde bulundurmaya devam ederken, Türk tacirleri yabancı sermayenin yurt içi temsilciliği ve aracılığı görevini üstlenmiştir.

Dış ticaret ilişkileri içindeki konumlarını kısa sürede fark eden Türk tüccarları 1923-1929 yılları arasında dış ticaretten aldıkları payı azaltan şartların değiştirilmesi için devletin tedbir almasını istemişlerdir. Bu tedbirler arasında İstanbul limanı içerisinde serbest bölge kurulması önerisi de yer almaktadır. Bu serbest bölgenin gelecek için çok şeyler vaat eden bir gelişme olacağı ve transit ticaret hacmini arttırarak, Türk ticaret sermayesine yeni imkânların kapısını açacağı fikri kuvvet kazanmıştır.

Türk Hükümeti, 1926 yılında İstanbul'da serbest bölge kurma imkânlarını araştırmak üzere İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nca oluşturulacak özel bir komisyonu görevlendirmiştir. Komisyon, 11 Aralık 1926 tarihinde, "İstanbul'da serbest bölge kurulması ile ilgili Rapor"u hazırlayarak hükümete sunmuştur. Aynı komisyon, 1927 yılında da ikinci raporu hazırlayarak hükümete sunmuştur.

Bu gelişmelerden sonra TBMM 19 Temmuz 1927'de 1132 sayılı, "Serbest Mıntika Hakkında Kanun"u onaylamıştır. İstanbul'da serbest bölge kurma konusunda hükümete yetki veren bu kanun, Türkiye'de çıkarılan ilk serbest bölge kanunudur.

Bu kanun; 1929 yılında Ford Motor Şirketi'ne otomobil, kamyon ve traktör montajı için Tophane'de ayrılan bir alanın serbest bölge olarak kullanım izninin verilmesiyle uygulamaya

konulmuştur. Ancak hemen ardından patlak veren Dünya Buhranının ardından Ford'un planları tutmamış ve işçi çıkarmaya başlayarak hedeflenen getiriye sağlayamadığı görülmüştür. Fabrikanın faaliyetlerine bir süre sonra son verilmesiyle, Türkiye'de üretime dönük ilk serbest bölge dönemi de sona ermiştir (Alpar, 1985:49).

İkinci serbest bölge denemesi, Mayıs 1946'da çıkarılan "Şark Halı ve Kilimleriyle, Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun" olmuştur. Bu yasaya göre, Eminönü'nde bir antrepoda bu ürünler depolanacak ve yeniden ihraç edilecekti, ancak yasa işlerlik kazandırılmadığı için bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Alpar, 1985:49).

Daha sonra 1953 yılında yeni bir "Serbest Bölge Kanunu" çıkarılmıştır. Ancak bu kanunun yürürlüğe girmesi, ilgili tüzüğün çıkarılmasına bırakılmış; söz konusu tüzük de üç yıllık bir gecikmeyle 1956 yılında "Serbest Bölge Nizamnamesi" adıyla yayınlanmıştır. Tüzüğün işlerlik kazanmasından kısa bir süre sonra aynı yıl içerisinde İskenderun'da serbest bölge kurulması ile ilgili bir Bakanlar Kurulu kararı yayınlanmıştır. Ancak bu deneme de, faaliyetlere sınırlama getirilmiş (yalnızca depolama) olması ve henüz yeterli bilgi birikimin olmamasından dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu denemelerden sonra 1960'lı yılların ortalarından itibaren yeniden serbest bölgelerin düzenlenmesine ilişkin birkaç girişimde bulunulmuşsa da, Türkiye'nin o dönemdeki ticari yapısının ve sanayileşmesinin serbest bölge faaliyetlerini yeterince destekleyecek kadar gelişmemiş olmasından dolayı sonuca ulaşamamıştır (Hava, 1999:116).

2.3. 1980'den Günümüze Serbest Bölgeler

Başarısız geçen denemelerin ardından uzun yıllar boyunca serbest bölgeler konusunda ciddi bir çalışma yapılmamış, adeta bu konu unutulmuştur. 24 Ocak 1980 tarihli 24 Ocak Kararları çerçevesinde uygulanmaya başlanan ihracata yönelik sanayileşme politikası ile serbest bölge kavramı yeniden gündeme gelmiştir. 24 Ocak Kararlarından sonra, ithal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata yönelik kalkınma stratejisi sürecine geçilmesi ile birlikte serbest bölge konusu ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra konu, gerek bilimsel toplantılarda gerekse kamuoyunda ilgi görmeye başlamış, hükümet de bununla ilgili bazı düzenlemeler yapma gereği görmüştür (Akyüz, 1999: 13).

1983 yılında Başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak 151 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş olan Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, 1984 yılında 223 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır. Daha sonra 436 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1991 yılında yine genel müdürlük olarak Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmış, ancak 1994 yılında Müsteşarlığın; Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı olarak ikiye ayrılmasıyla Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanmıştır (Hava, 1999:116).

Giriş bölümünde de açıklandığı gibi Serbest bölge, (Serbest ticaret bölgesi) ; bulunduğu ülkenin siyasi sınırları içinde ve gümrük bölgelerinin bir parçası kabul edildiği halde, ülkenin vergi, gümrük mevzuatı ve dış ticaret açısından gümrük bölgelerinin dışında kabul edilen bölgelerdir. Serbest bölgeler ticaret ve sanayide daha geniş muafiyet ve teşvikler sağladığı için ülkenin dış ticaretini arttırmak, yabancı yatırımlarını çoğaltmak, döviz girişini arttırıp ekonomik standartları yükseltmek amacıyla kurulurlar (www.wikipedia.org, 2010).

Serbest ticaret bölgesi kapsamındaki ülkeler kendi aralarındaki ticarete gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını kaldırırılar. Buna karşılık bölge dışındaki ülkelere karşı her ülke kendi politikasını uygulayabilir.

Türkiye’de faaliyet gösteren serbest bölgelerin isimleri ve kuruluş yılları aşağıda verilmiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Gaziantep Serbest Bölgesi 1999 yılında kurulmuştur.

<i>Türkiye’de faaliyet gösteren serbest bölgelerin isimleri ve kuruluş yılları</i>		
Sıra No.	Serbest Bölge İsimleri	Kuruluş Yılı
1	Mersin	1987
2	Antalya	1987
3	Ege	1990
4	İstanbul Atatürk Havalimanı	1990
5	Trabzon	1992
6	İstanbul Deri ve Endüstri	1995
7	Doğu Anadolu	1995
8	Mardin	1995
9	İzmir Menemen Deri	1998
10	Rize	1998
11	Samsun	1998
12	İstanbul Trakya	1998
13	Kayseri	1998
14	Avrupa	1999
15	Gaziantep	1999
16	Adana-Yumurtalık	1999
17	Bursa	2001
18	Denizli	2001
19	Kocaeli	2001
20	TÜBİTAK-Marmara Araştırma Merkezi	2002
21	Sakarya İpekyolu	2007

Kaynak: Demirel, Gürhan, Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Uygulamaları, AB Uygulamaları İzmir Ticaret Odası, Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü AB Masası Uzman Yardımcısı, Şubat 2009.

Yukarıda isimleri ve kuruluş yılları yazılı 21 serbest bölge faaliyetlerine devam etmekte olup, buldukları bölge ve ülke ekonomilerine önemli katkılar sağlamaktadırlar. Harita 1’de yukarıdaki 21 serbest bölgenin Türkiye Haritası üzerinde konumu görülmektedir.

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr>, 2010.

Harita 1: Türkiye’de serbest bölgelerin konumu.

Tüm serbest bölgelerde gerçekleşen toplam ticaret hacmi 2007 yılında 24,5 milyar Dolar’a ulaşmıştır. 2008 yılının ilk yarısı itibariyle 13,3 milyar Dolar ticaret yapılmıştır. Bu miktarın hemen hemen tamamını (%95,3) sanayi ürünleri, % 4,5’ini tarım ürünleri ve % 0,2’sini de maden ürünleri oluşturmaktadır. Aynı dönem içinde söz konusu ürünlerin % 36’sı AB ülkelerine, % 28’i Türkiye’ye satılmıştır. AB ülkeleri serbest bölgelerin toplam ticaret hacmi içinde % 30’luk bir paya sahiptir (Demirel, 2009).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Bir araştırma yapılırken iki yöntem izlenir. Bunlardan birincisi (en sağlıklı, güvenilir ve geçerli olanı araştırma yöntemi) evrenin tümünü kapsayan tam sayı yöntemidir. Öteki yöntem ise evrenin tümü yerine onu temsil edecek bir örneklem oluşturmaktır.

Bu çalışmada ana kitle sayısı bilindiği ve bu sayı çok fazla olmadığı için tam sayı yöntemi kullanılmıştır. Ana kitle 34 işletmeden oluşmaktadır ve bu işletmelerin tümüne yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır.

3.2. Anket Formu

Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket formu 24 sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla, serbest bölgede faaliyet gösteren firmaların çeşitli demografik özellikleri ve serbest bölge hakkındaki görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, firma yetkililerine kendi işletmeleriyle ilgili ticari durumlarını ölçmeye yönelik sorular; serbest bölge ile ilgili ise durum ve memnuniyet tespitine yönelik sorular sorulmuştur. Anket formları, araştırmacılar tarafından 2008 yılı Ocak ayı içerisinde 34 firmanın üst ve orta düzey yetkilileri ile yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur.

Anket formunda 3'lü, 5'li ve 7'li likertler mevcut olup, yargılar “en kuvvetliden en zayıfa” doğru sıralanmıştır.

3.3. Veri Toplama Yöntemleri ve Çözümleme

Yüz yüze görüşme metoduyla doldurulan anket formları, bilgisayar ortamında kontrolden geçirilerek analize hazır duruma getirilmiş ve veriler SPSS 11,5 paket programı ile frekans, yüzde, standart sapma, aritmetik ortalama ve tek örneklem t-testi analizlerine tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Tablolar yorumlanırken araştırma boyunca alınan notlardan da faydalanılmıştır. Ayrıca, anketi cevaplayan işletmelerin karşılaştıkları sorunlar önem derecesine göre sıralanması ve işletmelerin Gaziantep Serbest Bölgesi'nin yöre ve ülke ekonomisine katkıları hakkındaki yargılar için güvenilirlik testi (Cronbach Alpha) yapılmış olup, işletmelerin karşılaştığı sorunlar için Cronbach Alpha= 0,92, serbest bölgenin ülke ve yöre ekonomisine olan etkileri için Cronbach Alpha= 0,86 olarak bulunmuştur.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Gaziantep Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların yapılarını ve ticari faaliyetlerini ölçmek amacıyla; kuruluş dönemi, faaliyet alanı, faaliyet şekli, hukuki yapı, çalışan sayısı, yıllık ticaret hacmi, ithalat-ihracat yapılan ülkeler vb. durumlar incelenmiştir.

4.1. Kuruluş Dönemleri

Ankete katılan firmaların kuruluş dönemleri incelendiğinde, bu işletmelerin yarısından fazlasının (%55,9) Gaziantep Serbest Bölgesi'nin faaliyete geçtikten sonra ticari hayatına başladığı görülmektedir. Diğerleri ise (%44,1) daha önceden kurulmuş işletmeler olup (Tablo 1). Serbest Bölge içerisinde yeni bir şube açtıkları veya var olan işletmelerini buraya taşıyarak ticaret hacimlerini arttırmayı hedefledikleri anlaşılmıştır. Buradan hareketle Serbest Bölgenin yöreye yeni iş imkânları sağladığı ve mevcut işletmeler için ise genişleme açısından yeni fırsatlar yarattığı söylenebilir.

Tablo 1: Ankete Katılan İşletmelerin Kuruluş Dönemleri

Firma sayısı (n= 34)		Frekans (f)	%
Kuruluş Dönemi	Serbest Bölgeden Önce	15	44,1
	Serbest Bölgeden Sonra	19	55,9
TOPLAM		34	100,0

4.2. İşletmelerin Faaliyet Alanları

Ankete katılan firmaların Serbest Bölge içerisinde hangi faaliyet alanlarında ticaret yaptıkları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, söz konusu firmaların %52,9'unun tekstil; %29,4'ünün plastik, cam eşya, dış ticaret; %14,8'inin gıda ve %2,9'unun ise sanayi (otomotiv) alanlarında faaliyet gösterdikleri saptanmıştır (Tablo 2). Bu durum Gaziantep Serbest Bölgesinin, yıllık işlem hacminin yarısından fazlasını tekstil ile gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Tablo 2: Ankete Katılan İşletmelerin Faaliyet Alanları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Alanı	Tekstil	18	52,9
	Gıda	5	14,8
	Sanayi	1	2,9
	Diğer (Cam, Dış Ticaret vb.)	10	29,4
	TOPLAM	34	100,0

4.3. İşletmelerin Faaliyet Şekilleri

Serbest bölgelerde tüm faaliyetler alım-satım, üretim, kiralama, depolama, sigortacılık ve/veya bankacılık türlerinden biriyle yapılmaktadır. Gaziantep Serbest Bölgesindeki firmaların %64,8'i alım-satım işletmesidir. Bunun dışında kalan firmaların %26,5'i üretim işletmesi, %2,9'u depolama işletmesi, %2,9'u kiralama işletmesi ve %2,9'u ise Bölge Kurucu ve İşleticisi olan GASBAŞ firmasından meydana gelmektedir (Tablo 3).

Tablo 3: Ankete Katılan Firmaların Faaliyet Şekilleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Şekli	Alım-Satım	22	64,8
	Üretim	9	26,5
	Depolama	1	2,9
	Kiralama	1	2,9
	Diğer (Kurucu - İşletici)	1	2,9
	TOPLAM	34	100,0

4.4. İşletmelerde Çalışan Toplam Personel Sayısı

Serbest bölgelerin öncelikli hedefleri yöre ve dolayısıyla ülke ekonomisini kalkındırmak olmalıdır. Ekonomik kalkınmanın en büyük göstergelerinden birisi de istihdam oranının artması, başka bir deyişle işsizliğin azalmasıdır. Serbest bölgeler kendi bünyelerinde istihdam yaratmalarının yanı sıra, bölgelerinde faaliyet gösteren firmalar aracılığıyla da yeni istihdam imkânları oluştururlar. Gaziantep Serbest Bölgesi kendi bünyesinde 217 kişiyi istihdam etmektedir. Serbest Bölgede faaliyet gösteren firmaların çalışan sayılarına bakıldığında, işletmelerin %14,7'si 1-9 arası, %35,3'ü 10-49 arası, %29,4'ü 50-99 arası; %17,7'si 100-249 arası ve geriye kalan %2,9'luk kısmı ise 250 ve üstü personel çalıştırmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4: Ankete Katılan Firmaların Toplam Çalışan Sayısı

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Toplam Çalışan Sayısı	1-9	5	14,7
	10-49	12	35,3
	50-99	10	29,4
	100-249	6	17,7
	250 ve üstü	1	2,9
	TOPLAM	34	100,0

4.5. İşletmelerin Hukuki Yapısı

Gaziantep Serbest Bölgesinde faaliyet gösteren firmaların %67,4'si Anonim Şirket, %26,6'sı Limitet Şirketi, %2,9'u Kolektif Şirket ve %2,9'u ise şahıs işletmesidir. Çalıştırılan personelin yaklaşık %94'ü sermaye şirketleri olan A.Ş. ve Ltd. Şti. de istihdam edilmektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Ankete Katılan Firmaların Hukuki Yapıları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Hukuki Yapısı	A.Ş.	23	67,6
	Ltd. Şti.	9	26,6
	Kollektif Şirket	1	2,9
	Diğer (Şahıs İşletmesi)	1	2,9
	TOPLAM	34	100,0

4.6. İşletmelerin Kalite Standartları

Günümüz ticaret hayatında tüketicileri ürün satın almaya yönelten ihtiyaç, fiyat, görsellik vb. faktörlerdir. Artık bu faktörlerin yanı sıra günümüzde kalite kavramı da ön plana çıkmaktadır. Başka bir deyişle, tüketiciler herhangi bir malı satın alacağı zaman onun fiyatının, işlevselliğinin yanında kalitesine de dikkat etmektedir. Bu yüzden tüm ülkelerde tüketiciler adına kalite olgusunu kontrol altında tutmak amacıyla bir takım standartlar getirilmiştir. Türkiye'de TSE, ISO Kalite Belgeleri söz konusu standartları ölçmeye ve garanti etmeye yönelik uygulamaların en önde gelenleridir.

Gaziantep Serbest Bölge'sindeki işletmelerin %38,2'sinin kalite standardı belgesine sahip oldukları, %26,5'inin kalite standardı belgesi için başvuru yaptıkları ve %35,3'ünün ise söz konusu belgeler için henüz girişimde bulunmadıkları anlaşılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6: Ankete Katılan Firmaların Kalite Standartları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Kalite Standardı	Var (TSE, ISO 9001)	13	38,2
	Beklemede	9	26,5
	Yok	12	35,3
	TOPLAM	34	100,0

4.7. İşletmelerin İnternet Yoluyla Ticaret Yapma Durumları

Bilgi çağının yaşandığı günümüzde, hayatın her alanına hükmetmekte olan internetin ticari faaliyetlerde de kullanılması birçok kolaylığı da beraberinde getirmektedir. Siparişlerin en kolay ve hızlı şekilde verilebilmesi, ödemelerin internet aracılığıyla bankalara gitmeden rahatlıkla yapılabilmesi, üstelik birçok hizmetin ücretsiz yapılması interneti daha da cazip hale getirmiştir. Ancak, ülkemizde tüketicilerin internet yoluyla yaptıkları alış-verişler çoğu gelişmiş ülkelere göre düşük düzeydedir. Bunun sebepleri arasında çoğunlukla tüketicilerin ve işletmecilerimizin internete güvenmemesi ve internet kullanımında bilgi yetersizliği sayılabilir.

Gaziantep Serbest Bölgesi firmalarının internet üzerinden ticaret yapma oranlarına bakıldığında; işletmelerin %67,6' sının faaliyetlerinde interneti kullandıkları, geriye kalan %32,4'lük kısmının ise ticari faaliyetlerinde internetten yararlanmadıkları anlaşılmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7: Ankete Katılan Firmaların E-Ticaret Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
E-Ticaret Yapma Durumu	Evet	23	67,6
	Hayır	11	32,4
	TOPLAM	34	100,0

4.8. İşletmelerin Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar

Küreselleşmeyle birlikte artık ülkeler arasındaki sınırlar kalkmış ve kapalı ekonomiler uluslar arası pazarlara açılmaya başlamıştır. Kamu ve özel sektör, ülke içi ticarete olduğu kadar uluslararası ticarete de önem vermeye başlamıştır. Artık günümüzde yurtdışı ticaretinin olup olmamasıyla işletmelerin büyüklüğü ve gücü, ölçen bir gösterge haline gelmeye başlamıştır. Serbest bölgeler de ülkeler arası ticareti geliştirmek, yabancı sermayeyi serbest bölgenin bulunduğu ülkeye çekmek, dolayısıyla ihracatı arttırmak amacıyla kurulmuşlardır. Bu nedenle, serbest bölge içerisinde o ülkede uygulanan vergi ve yükümlülükler ortadan kaldırılmış, ticaretin kolaylıkla yapılması için uygun zemin oluşturulmuştur. Böylece, işletmelerin serbest bölgeye vergi yükü olmaksızın yurtdışından mallarını serbestçe getirebilmeleri, serbest bölgeden de mallarını istedikleri ülkeye ihraç edebilmeleri ve dolayısıyla yurtdışı pazarlarda güçlü olmaları hedeflenmektedir.

Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların ürün arz ettikleri piyasalara bakıldığında, bu firmalardan %61.9'u yurtiçi ve yurtdışı piyasalara, %14.7'si sadece yurtdışı piyasalara, %8.8'i yurt genelindeki piyasalara, yine %8.8'i Gaziantep ve çevresindeki illere, geriye kalan %5.9'u ise sadece Gaziantep iline ürün arz ettikleri görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 8: Ankete Katılan Firmaların Ürünlerini Arz Ettikleri Piyasalar

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Ürün Arz Ettikleri Piyasalar	Gaziantep	2	5.9
	Gaziantep & Bölge İller	3	8.8
	Türkiye Geneli	3	8.8
	Yurtiçi-Yurtdışı	21	61.9
	Sadece Yurtdışı	5	14.7
	TOPLAM	34	100,0

4.9. İşletmelerin Müşteri Potansiyelleri

Bir işletmenin ticari faaliyetlerinin sürekliliği, birlikte çalışabileceği daimi müşteriler edinmesine bağlıdır. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların müşteri profillerine bakıldığında %58.8'i toptancılara, %23.5'i perakendecilere, %11.9'u doğrudan ihracata yönelik, %2.9'u hammadde temini şeklinde fabrikalardan ve %2.9'u ise ayırım yapmaksızın serbest müşterilere hitap etmektedir (Tablo 9).

Tablo 9: Ankete Katılan Firmaların Müşteri Profilleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İşletmelerin Müşteri Profilleri	Toptancılar	20	58.8
	Perakendeciler	8	23.5
	Doğrudan İhracat	4	11.9
	Fabrika	1	2.9
	Diğer (Serbest)	1	2.9
	TOPLAM	34	100,0

4.10. İşletmelerin İhracat Yaptığı Ülkeler

İhracata ve ihracata dayalı kalkınma modeline bağlı olarak ekonomiyi geliştirme serbest bölge uygulamalarının ortaya çıkış nedenidir. İhracat, ülkelerin gelişmişlik ölçütlerinden biri ayılmaktadır. İhracat ve ithalat rakamları bir ülkenin ekonomi politikalarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Gaziantep Serbest Bölgesi işletmelerin %64.7'si Orta Doğu ülkelerine, %11.8'i AB ülkelerine, %23.5'i ise diğer ülkelerle (Rusya, Kuzey Afrika v.b.) ihracat yapmaktadır (Tablo 10). Orta Doğu ülkelerine ihracatın çok yoğun olmasını, Serbest Bölge'nin coğrafi konumuna ve Orta Doğu'ya açılan bir kapı olması özelliğine bağlamak mümkündür. Gaziantep ili ile Suriye devlet sınırı 60 km civarında bir uzaklık olup, Öncüpınar Gümrük kapısı bu ilimizden Orta Doğu ülkelerine ticaret yapmayı kolaylaştırmaktadır.

Tablo 4.10: Ankete Katılan Firmaların İhracat Yaptığı Ülkeler

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İhracat Yapılan Ülkeler	Orta Doğu Ülkeleri	22	64.7
	AB Ülkeleri	4	11.8
	Diğer (Rusya, Kuzey Afrika)	8	23.5
	TOPLAM	34	100,0

4.11. İşletmelerin İthalat Yaptığı Ülkeler

Serbest bölgelerde, ihracatın yanı sıra ithalat da yoğun olarak gerçekleşmektedir. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların ithalat yaptığı ülkelere bakıldığında, ihracat yapılan ülkelerin aksine bir durumun söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre işletmelerin %41.2'si Çin ve diğer Uzakdoğu ülkeleriyle, %38.2'si AB ülkeleriyle; %14.7'si Orta Doğu ülkeleriyle ve geriye kalan %5.9'u ise diğer (Rusya, Kuzey Afrika v.b.) ülkelerle ithalat faaliyetleri içerisindeyler (Tablo 11). Bu durum ihracat yapılan ülkeler tablosuyla (Tablo 10) karşılaştırıldığında, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin deki işletmelerin farklı ülkelerden hatta farklı kıtalardan ithalat yapıldığı görülmektedir.

Tablo 11: Ankete Katılan Firmaların İthalat Yaptığı Ülkeler

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İthalat Yapılan Ülkeler	Orta Doğu Ülkeleri	5	14.7
	AB Ülkeleri	13	38.2
	Çin ve Diğer Uzakdoğu Ülkeler	14	41.2
	Diğer (Rusya, Kuzey Afrika)	2	5.9
	TOPLAM	34	100,0

4.12. İşletmelerin İthalat ve İhracattaki Değişim Durumları

Gaziantep Serbest Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmaların, Serbest Bölge'nin kuruluşundan bu yana ithalat ve ihracat faaliyetlerinin değişim durumu (artış, azalış, aynı kalma) Tablo 12'de verilmiştir

Tablo 12: Ankete Katılan Firmaların İthalat ve İhracatlarının Değişimi

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İthalat Değişimi	Arttı	27	79.4
	Değişmedi	4	11.8
	Azaldı	3	8.8
	TOPLAM	34	100
İhracat Değişimi	Arttı	23	67.7
	Değişmedi	3	8.8
	Azaldı	8	23.5
	TOPLAM	34	100,0

Buna göre, Serbest Bölge'deki firmaların %79.4'ünün ithalatı yıllar itibariyle artarken, %11.8'ininki değişmemiş, %8.8'ininki ise aradan geçen süre zarfında azalma yönünde bir eğilim göstermiştir. Bununla birlikte; aynı işletmelerin %67.7'sinin ihracatı da yıllar itibariyle artmış, %8.8'ininki değişim göstermemiş, geriye kalan %23.5'ininki ise azalma göstermiştir.

İşletmelerde anketlerin yapılmasına katkıda bulunanların unvan ve eğitim durumlarını gösteren veriler Tablo 13'de ele alınmıştır.

4.13. Ankete Katılan Yöneticilerin Eğitim ve Unvan Durumları

Ankete yardımcı olan yetkililerin %44,1'i genel müdür, %38,2'si ortak veya halkla ilişkiler sorumlusu, %11,8'i yönetim kurulu üyesi ve %5,9'u işletme sahibi düzeyinde yetkililer olup; bu kişilerin yarısından fazlası (%52,9) dört yıllık üniversite mezunu, %29,5'i iki yıllık meslek yüksekokulu mezunu, %8,8'i lisansüstü eğitim mezunu ve %8,8'i ise lise mezunudur (Tablo 13). Bu oranlar, ülkemizde de artık eğitim düzeyi yüksek kişiler işletmelerde özellikle de idari kadrolarda yer bulabilmekte olduklarını göstermektedir.

Tablo 13: Ankete Katılan Yöneticilerin Eğitim ve Unvan Durumları

Unvan ve Eğitim Bilgileri (n=34)		Frekans (f)	Yüzde (%)
Unvan Özellikleri	İşletme Sahibi	2	5.9
	Yönetim Kurulu Üyesi	4	11.8
	Genel Müdür	15	44.1
	Diğer (Ortak, Halkla İlişkiler)	13	38.2
	TOPLAM	34	100
Eğitim Bilgileri	İlköğretim	0	0
	Lise	3	8.8
	M. Y. O.	10	29.5
	Fakülte	18	52.9
	Lisansüstü	3	8.8
	TOPLAM	34	100

4.14. İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar

Her ne kadar serbest bölgelerin ticari faaliyetler açısından çok büyük avantajlar sağladığı belirtilmiş olsa da, serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelerin çok çeşitli sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bunun için Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki işletmelerin sorunları belirlemek üzere katılımcılara hammadde, pazarlama, siyasi yapı, teknoloji vb. ile ilgili sorular sorulmuştur. Sıralama 'en çok'tan, 'hiç yok' seviyesine doğrudur (1- en çok, ..., 3- biraz, ..., 5- hiç yok) (Tablo 14).

İşletmelerin karşılaştığı sorunlar arasında hammadde 3,41 ortalama ile orta düzey olan 'biraz' seviyesinden 'çok az' seviyesine doğru bir eğilim göstermekte olup, hammadde işletmelerin çoğunda büyük sorun oluşturmamaktadır.

Pazarlama 3,55 ortalama ile yine ‘çok az’ seviyesine doğru bir eğilim içerisindedir. Pazarlama da işletmelerimizin büyük sorunları arasında yer almamaktadır.

Günümüzde Ar-ge işletmeler için artık olmazsa olma unsurlardan biridir. İşletmelerin neyi kimin için, ne zaman, nerede ve ne kadar miktarda üreteceklerini bilmeleri iyi bir Ar-ge çalışmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, Ar-ge çalışmalarının 3,64 ortalama ile ‘çok az’ düzeyine yakınlığı, işletmeler açısından büyük bir sorun olmadığını göstermektedir.

Hayatın her alanında karşılaşılan siyasi yapı kaynaklı sorunların, özellikle Türkiye gibi, siyasi yapının etkinliğini her noktada hissettirdiği ülkelerde, serbest bölgelere de yansımaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu noktadan hareketle, ankete katılan firma yetkililerine yöneltilen siyasi yapı ile ilgili soruda, çıkan sonuç şaşırtıcı olmamıştır. Siyasi yapı, 2,41 ortalama ile ‘çok’ düzeyine yakın bir eğilim göstererek katılımcılar tarafından en büyük sorun olarak görülmektedir.

Gelişen teknoloji hayatın her alanına etki ettiği gibi ticari hayatı da etkisi altına almıştır. Bu noktadan hareketle katılımcılara sorulan teknoloji ile ilgili soruda verilen cevaplara göre çıkan ortalama 4,00’dir. Yani işletmelerin büyük çoğunluğu teknolojiyle ilgili ‘çok az’ sorun yaşamaktadırlar.

Tablo 14: Ankete Katılan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar

Karşılaşılan Sorunlar	En Çok		Çok		Biraz		Çok Az		Hiç Yok		TOPLAM		Ort.	s.s.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Hammadde	6	17,6	3	8,8	6	17,6	9	26,5	10	29,4	34	100	3,41	1,45
Pazarlama	4	11,8	4	11,8	7	20,6		20,6	12	35,3	34	100	3,55	1,39
Ar-Ge	5	14,7	2	5,9	6	17,6	8	23,5	13	38,2	34	100	3,64	1,43
Siyasi Yapı	13	38,2	9	26,5	2	5,9	5	14,7	5	14,7	34	100	2,41	1,49
Teknoloji	1	2,9	0	0	6	17,6	14	41,2	13	38,2	34	100	4,00	1,04
İletişim	1	2,9	0	0	6	17,6	14	41,2	13	38,2	34	100	4,11	0,91
Hukuki Yapı	8	23,5	13	38,2	1	2,9	4	11,8	8	23,5	34	100	2,73	1,54
Ekonomik Nedenler	2	5,9	0	0	0	0	11	32,4	21	61,8	34	100	4,44	0,99

İletişim hem günlük hem de iş hayatımızın en önemli unsurlarından biridir. İşletmelerin ithalat ve ihracat yaptıkları firmalarla sürekli ve etkin haberleşebilmeleri, hiç kuşkusuz ticari başarılarında önemli rol oynamaktadır. Bu amaçla, katılımcı işletmelere iletişim ile ilgili sorulan soruya verilen cevaplar analiz edildiğinde 4,11 gibi bir ortalama çıkmıştır. Katılımcı işletmeler, iletişim konusunda ‘çok az’dan ‘hiç yok’ yönüne doğru bir cevap eğilimi sergilemiş ve bu konuda çok fazla sorun yaşamadıklarını ortaya koymuşlardır.

İşletmelerin karşılaştıkları bir diğer sorun da hukuki düzenlemelerdir. Gerek faaliyet ruhsatı alınması esnasında ve gerekse bölgede faaliyet süresince çeşitli hukuki sıkıntılarla karşılaşan işletmelerin bu yöndeki soruya verdikleri cevap neticesinde 2,73'lük bir ortalama elde edilmiştir. Katılımcı işletmeler hukuki yapıyı orta dereceli bir sorun olarak görmektedirler.

Serbest Bölge işletmelerine cevabı “ekonomik nedenler” şeklinde olacak bir sorunla karşılaşp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre çıkan ortalama 4,44'tür. ‘Hiç yok’ seviyesine yakın olan bu ortalama ile işletmelerin büyük kısmının ticari faaliyetleri esnasında böyle bir sorunla karşılaşmadıklarını söylemek mümkündür (Tablo 14).

4.15. Serbest Bölgenin Kuruluş Yeri Seçimi

Serbest bölgeler kurulurken seçilen yerin birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Transit yollar üzerinde bulunması, hava ve demiryollarına veya denizyolu bağlantılarına yakın olması, uluslararası ticaret yollarının geçiş güzergâhlarında yer alması gibi nedenler bunlardan bazılarıdır. Gaziantep Serbest Bölgesinin kuruluş yerinin uygunluğu sorulduğunda, ankete katılan işletmelerden %17,6'sı kesinlikle uygun, %50'si uygun, %26,5'i fark etmez ve %5,9'u ise uygun değil cevabı vermişlerdir(Tablo 15). Buna göre, işletmecilerin büyük çoğunluğu Bölgenin kuruluş yeri seçiminden uygun olduğu görüşündedirler.

Tablo 15: İşletmelerin Serbest Bölgenin Kuruluş Yerine İlişkin Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Kuruluş Yeri Seçimi	Kesinlikle Uygun	6	17.6
	Uygun	17	50.0
	Fark etmez	9	26.5
	Uygun değil	2	5.9
	TOPLAM	34	100,0

4.16. Serbest Bölgenin Ulaşım İmkânları

Serbest Bölgenin kuruluş yeri seçiminde isabetli olunmasına rağmen, Serbest Bölge'ye eğer ulaşım problem yaratıyorsa, bu durum işletmeler için büyük bir sorun oluşturabilir. Ankete katılan işletmelerin %8,8'i Bölgeye ulaşım imkânlarını çok iyi, %14,7'si iyi, %61,8'i normal ve %14,7'si ise ulaşım imkânlarını kötü bulduğunu belirtmiştir (Tablo 16). Buna göre, çoğu işletme Bölgeye ulaşım imkânları tatmin edici düzeyde kabul edilmektedir.

Tablo 16: İşletmelerin Serbest Bölgeye Ulaşım İmkânları Hakkındaki Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Serbest Bölgeye Ulaşım İmkânları	Çok İyi	3	8.8
	İyi	5	14.7
	Normal	21	61.8
	Kötü	5	14.7
	TOPLAM	34	100,0

4.17. Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması

Serbest bölgelerde sağlanan tüm haklardan yabancı menşeli firmalar da yararlanabilmektedir. İlk bakışta yerli firmaların bu durumdan rahatsız olacakları hissi uyanmasına rağmen, ortaya çıkan sonuç çok farklı olmuştur. İşletmelerin %26,5'i uygulamayı çok doğru, %29,4'ü doğru ve %32,4'ü sakıncasız bulduğunu belirtmiş, geriye kalan yaklaşık %12,0'lik kısmı ise olumsuz görüş bildirmiştir (Tablo 17). Yatırımcılar yabancı sermayenin Serbest Bölgeye gelmesinin desteklenmesini doğru bulmaktadır.

Tablo 17: Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Teşvik ve Haklardan Yabancı Firmaların Yararlanması	Çok Doğru	9	26.5
	Doğru	10	29.4
	Sakıncası Yok	11	32.4
	Doğru Değil	3	8.8
	Hiç Doğru Değil	1	2.9
TOPLAM		34	100,0

4.18. Serbest Bölgedeki Faaliyet Ruhsatı Süreleri

Herhangi bir serbest bölgede faaliyette bulunmak isteyen firmalar, ancak faaliyet ruhsatlarında belirtilen süreler kadar başvuruda buldukları serbest bölgede her türlü ticari faaliyeti gerçekleştirebilirler. Faaliyet ruhsatında belirtilen faaliyet sürelerinin yeterliliği işletmeciler tarafından tartışılmaktadır. İşletmecilerin %20,6'sı faaliyet ruhsatı sürelerini yeterli, %23,5'i kısmen yeterli bulurken, firmaların %50'si faaliyet ruhsatı sürelerini yetersiz, %5,9'u ise kesinlikle yetersiz bulunduğunu belirtmiştir (Tablo 18).

Tablo 18: Faaliyet Ruhsatı Süreleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Faaliyet Ruhsatı Süresi	Yeterli	7	20.6
	Kısmen Yeterli	8	23.5
	Yetersiz	17	50.0
	Kesinlikle Yetersiz	2	5.9
	TOPLAM	34	100,0

4.19. İşletmelerin Diğer Serbest Bölgelerle İletişim Durumları

Ankete katılan işletmelerin diğer serbest bölgelerle olan ilişkilerine bakıldığında %5,9'unun iletişim içerisinde olduklarını, %29,4'ünün az iletişim kurduklarını, %8,8'inin pek fazla iletişim içerisinde bulunmadıklarını ve %55,9'unun ise hiç bir şekilde iletişim kurmadıkları görülmektedir (Tablo 19). Gaziantep Serbest Bölgesi firmaları, genellikle Serbest Bölge içerisinde

birbirleriyle ticari ilişkilerde bulunmakta, diğer serbest bölgelerle çok yüksek oranda iletişim kurmamaktadırlar.

Tablo 19: Ankete Katılan Firmaların Diğer Serbest Bölgelerdeki Firmalarla İletişim Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Diğer Bölgelerle İletişim	Var	2	5.9
	Az	10	29.4
	Pek Yok	3	8.8
	Hiç Yok	19	55.9
	TOPLAM	34	100,0

4.20. İşletmelerin Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları

Serbest Bölge’de faaliyet gösteren firmaların, Bölge imkânlarından memnun oldukları yönünde ortak bir görüş bildirilmiştir. Buna göre; işletmelerin toplam %55,9’u memnun olduklarını, %44,2’si ise kararsız olduklarını belirtmiştir (Tablo 20). Böylece, bölge imkânları yönünden memnuniyetsiz bir durum ortaya çıkmamıştır.

Tablo 20: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölge İmkânlarından Memnuniyet Durumları

Firma Sayısı (n=34)		f	%
İmkân	Çok Memnunuz	1	2.9
	Memnunuz	18	52.9
	Kararsız	15	44.2
	Memnun değiliz	-	-
	TOPLAM	34	100,0

4.21. Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşler

Bölgenin kuruluş yeri seçimi, ulaşım imkânları, bölge imkânlarından memnuniyet durumları gibi konularda işletmecilerin görüşleri alındıktan sonra, Serbest Bölge’deki işletmelerin, ticari açıdan gelecek kaygısı taşıyıp taşımadıkları sorulmuştur. Buna göre, Serbest Bölge’de faaliyet gösteren firmaların %41,2’si Serbest Bölge’nin gelecekteki durumunun daha da iyi olacağını düşünmektedirler. İşletmelerin %20,7’si durumun bugünden çok farklı olmayacağını düşünmekte ve en azından mevcut durumun korunacağını belirtmiştir. Geriye kalan 38,2’lik kısım ise Serbest Bölge’nin geleceğini pek parlak görmediklerini ifade etmiş ve durumun bugünkünden daha geriye gideceğini savunmuştur (Tablo 21).

Tablo 4.21: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Ticari Geleceğine İlişkin Görüşleri

Firma Sayısı (n=34)		f	%
Bölgenin Gelecekteki Durumu	Çok Daha İyi	1	2.9
	İyi	13	38.2
	Değişmez	7	20.7
	Kötü	8	23.5
	Çok Daha Kötü	5	14.7
	TOPLAM	34	100,0

4.22. Serbest Bölge'nin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşler

Gaziantep Serbest Bölgesi'nin yöre ve dolayısıyla ülke ekonomisine katkısı birtakım kriterler baz alınarak irdelenmiştir. Bu amaçla, ankete katılan işletme yetkililerine, Serbest Bölge'nin yöreye hangi alanlarda etki ettiğine yönelik sorular sorulmuştur. Bunun için istihdam, döviz, ithalat, ihracat ve iç ticareti canlandırma gibi kriterler seçilmiştir. Değerlendirilmesi istenen beş yargıya verilen cevaplar tek örneklem t-testine tabi tutulmuş ve elde edilen aritmetik ortalamaların ölçek orta değeri olan 3'ten farklı olup olmadığı test edilmiştir. Yargılara verilecek cevaplar en olumludan en olumsuz doğru (1.Kesinlikle Katılıyorum, 2. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılmıyorum, 5. Kesinlikle Katılmıyorum) sıralanarak ankete katılan yetkililere sunulmuştur (Tablo 22).

Tablo 22: Ankete Katılan Firmaların Serbest Bölgenin Yöre Ekonomisine Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Serbest Bölgenin Yöre Ekonomisine Belirtilen Alanlarda Katkısı Olduğuna Katılıyor musunuz?	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	t-değeri	p-değeri
KRİTERLER					
1. İstihdam	34	2.47	0.78	-3.91	0.00
2. Döviz	34	3.17	0.83	1.23	0.22
3. İthalat	34	2.29	0.67	-6.09	0.00
4. İhracat	34	2.44	0.74	-4.36	0.00
5. İç Ticareti Canlandırma	34	2.44	0.82	-3.95	0.00

Yapılan analiz sonuçlarına göre, dört yargıda aritmetik ortalamalar 3 değerinden anlamlı olarak ($p < 0.05$) farklılıklar göstermektedir. Bu yargılar istihdam, ithalat, ihracat ve iç ticareti canlandırma olarak belirlenmiştir. Ankete katılan işletmeler, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin söz konusu yargılarda yöre ekonomisine katkıda bulunduğu dair olumlu görüş bildirirken, Serbest Bölge'nin döviz konusunda katkı sağlaması durumuna kararsız kaldıkları söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ekonomisinde artan rekabet sebebiyle, çok hızlı yer değiştirebilen uluslararası sermaye büyük önem kazanmıştır. Bazı ülkeler, bu sermayeyi kendilerine çekebilmek amacıyla, çeşitli yasal düzenlemeler içerisine girmişlerdir. Yabancı sermayenin hangi ülkeyi seçeceği konusunda yalnızca getirilen bu yasal düzenleme ve teşvikler değil, aynı zamanda o ülkenin politik ve ekonomik istikrarı başta olmak üzere birçok farklı ölçüt de önem kazanmaktadır. Yabancı sermayeyi ülkeye çekebilen faktörlerden birisi serbest bölge uygulamasıdır.

Serbest bölgeler, yeterli kontrol mekanizmaları sağlandığı takdirde, yabancı sermayeyi ülkeye çekmenin yanı sıra, ihracatı kolaylaştırmak ve arttırmak, döviz gelirlerini yükseltmek, teknoloji transferi sağlamak ve yeni istihdam olanakları yaratmak gibi konularda da önemli ekonomik katkılar sağlayacaktır. İdari düzenleme ve kontrollerin iyi yapılmadığı serbest bölgelerin kaçakçılığı arttırma, çevre kirliliği, yerli firmalara dış pazarda rakip yaratma, ithalat baskısı yaratma gibi sakıncaları da mevcuttur. Buradaki sakınca serbest bölgenin kendisinden değil, görevini yerine getirmeyen yönetimden kaynaklanmaktadır. Serbest bölge işlemlerinden dolayı her yıl yaklaşık 60 milyon \$ genel bütçeye aktarılmaktadır. Dünya ticaretinin yaklaşık %15'ini yöneten serbest bölgeler, bu açıdan bakıldığında özellikle istihdam yönüyle ekonomiye büyük bir katkı sağlamaktadır.

Serbest bölgeler, özellikle Türkiye gibi istihdam sorunu yaşayan ülkeler için büyük fırsatlar yaratmaktadırlar. Türkiye'deki serbest bölgelerde yaklaşık 46.000 kişi istihdam edilmektedir. Bu bölgelerin dolayı istihdama katkıları ise elbette bu sayının çok daha üstündedir. O halde, serbest bölgeler Türkiye'de, işsizliğin azaltılmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

Coğrafi konumu itibariyle tam bir köprü olan Türkiye'de 1980'lerden sonra uygulamaya konulan serbest bölgeler, bugün ülke geneline yayılmış olup, sayıları 21 olmuştur (Harita 1). Ancak, faaliyette olan serbest bölgelerin çoğu tam kapasiteyle çalışmamaktadır. Önümüzdeki yıllarda bu bölgelerin sayısını arttırmak yerine, mevcut serbest bölgelerin verimli ve etkin çalışabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması daha uygun olacaktır.

Türkiye'de bulunan serbest bölgelerde 642 yabancı yatırımcı faaliyet göstermektedir. Bu oranın Türkiye geneli içinde ancak %17'ye karşılık geldiği göz önünde bulundurulursa, serbest bölgelerin mevcut potansiyelinin çok altında kaldığı görülebilir. Yani, yabancı sermayeyi ülkeye çekme hususunda ciddi bir problemle karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunu en fazla yaşayan serbest bölgelerden birisi de Gaziantep Serbest Bölgesi'dir.

Tarih boyunca aynı devlet çatısı altında birlikte yaşayan Ortadoğu halkları, zaman içerisinde evlilik yoluyla akrabalık bağları kurmuşlardır. Bugün Güneydoğu'da birçok kişi Suriye, Irak veya Lübnan'daki akrabalarıyla sadece sınır sebebiyle ayrı kalmaktadır. Bölgedeki dil, mutfak kültürü, inanç ve daha birçok ortak yön, çimento niteliği taşıyıp yüzyıllardan beri var olan bu bağların ayakta kalmasını sağlamaktadır. Gaziantep ili ve Gaziantep Serbest Bölgesi Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan

kapısı konumundadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayanlar hem akrabalık hem de tarihten gelen ticari alışkanlık sebebiyle, sürekli olarak Ortadoğu ile iletişim ve etkileşim içerisinde. Hem Gaziantep ilinin hem de yöredeki diğer illerin ekonomisi çoğunlukla, Suriye ve Irak gibi ülkelerle yapılan ticarete dayanmaktadır. Yöre için Ortadoğu ülkeleri, hem maddi hem de manevi yönden çok büyük önem taşımaktadır. Gaziantep Serbest Bölgesi'ndeki firmaların yıllık ihracat oranının çok büyük bir kısmı da bu ülkelerle gerçekleştirilmektedir (%64,7).

GAP Bölgesi'nin iki serbest bölgesinden (Mardin ve Gaziantep) biri olan Gaziantep Serbest Bölgesi, kuruluşundan itibaren bölgede etkin rol oynamış ve 2003 yılında yıllık ticaret hacmini 207 milyon \$ seviyesinin üzerine çıkarmıştır. Ancak ne var ki, 2006 ve 2007 yılı sonunda bölgedeki ticaret hacmi hızla düşerek 80 milyon \$ seviyesinin altına inmiştir.

Gaziantep, bölgenin en gelişmiş kenti olması sebebiyle çevresindeki tüm illeri etkisi altına almaktadır. Ekonomi, eğitim, sanayi, sağlık, ulaşım, tekstil ve daha birçok yönden dolayı istihdam açısından yöredeki en cazip il konumundadır. Gaziantep Serbest Bölgesi, yöre için büyük bir istihdam kaynağı olmaktadır.

GAP gibi dünyanın sayılı projeleri arasında yer alan bir bölgede kurulmuş olan Gaziantep Serbest Bölgesinin, öncelikle yöre için, makro düzeyde de ülke ekonomisi için sağlayacağı katkı tartışılmaz. GAP, büyük ölçüde tamamlanmış ve bölgede küçümsemeyecek derecede önemli bir ekonomik potansiyel yaratmıştır. Bu potansiyel ile birlikte yöre daha çok gelişecek ve Gaziantep Serbest Bölgesine olan ilgi ve önem de artacaktır.

Türkiye, siyasi, ekonomik, demokrasi ve gelişmişlik yönünden Ortadoğu'nun en güçlü ülkesi olmuş ve bölgenin şekillenmesinde önemli roller oynamıştır. Geçmişte Avrupa'dan, Asya ve Ortadoğu'ya giden yollar üzerinde olması, bölgedeki ticaretin de yüzyıllardan beri canlı kalmasını sağlamıştır. İpek Yolu bunun en güzel örneğidir. Geçmişten gelen bu ticari kültür Gaziantep Serbest Bölgesi ile tekrar eski canlılığına kavuşturulmalı ve yeniden bir İpek Yolu ihdas edilmelidir.

Sanayi yönünden geri kalmış bölgelerimizde yeni serbest bölgeler kurularak kalkınma sağlanabilir. Daha önceden kurulan serbest bölgelerin ise, tam kapasiteyle çalışabilmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır. Yeterli altyapı ve teknik donanım desteği sağlandığı takdirde, Türkiye'deki serbest bölge uygulamalarından en üst düzeyde verim alınacağı muhakkaktır.

Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve ağır bürokrasi, serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların gelecek kaygısı taşımalarına sebep olmaktadır. Ülkemizin bulunduğu coğrafi konum ve taşıdığı değerler göz önüne alındığında, çok daha ileri noktalara gelmemiz hiç de zor olmayacaktır. Serbest bölgeler ekonomik refah seviyesinin yükselmesi için kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akça, Yüksel (1993). Soru ve Cevaplarla Türkiye’de Serbest Bölgeler, s.13, Ankara.
- Akyüz, Ferhat, “Serbest Bölgeler”, Ankara Ticaret Odası Dış Ticaret Bülteni, Yıl 1, Sayı 5, Ankara, Eylül 1999.
- Alpar, Cem, Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler, Dost Kitabevi, Yayın No: 29, Ankara, 1985.
- Bağrıaçık, Atilla ve Ç. İnanç, “Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler”, Bilim Teknik, 1997.
- Demirel, Gürhan, Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Uygulamaları, AB Uygulamaları İzmir Ticaret Odası Dış Ekonomik İlişkiler Müdürlüğü AB Masası Uzman Yardımcısı, Şubat 2009.
- Erdem, Haluk, Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri Ve Türkiye’de Serbest Bölgeler Rejimi, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Yeterlilik Etüdü, İstanbul, 1992.
- Erdoğan, Engin ve Ener, Meliha, Serbest Bölgeler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- Güner, Sedat, Serbest Bölgeler, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995.
- Hava, H. Tamer, “Serbest Bölgeler Ve Ege Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, İzmir, 1999.
- Jacques, Pirene, Büyük Dünya Tarihi, Çeviren: Nihal Önal, Cilt:1.
- Tekeli, İlhan ve İlkın, Selim, Dünya’da ve Türkiye’de Serbest Üretim Bölgelerinin Doğuşu ve Dönüşümü, Yurt Yayıncılık, Ankara, 1987.
- www.dtm.gov.tr/dtadmin/upload/SB/ABIliskilerDb/Genel_Bilgi.pdf, 25.05.2010.
- www.dtm.gov.tr, 2010.
- www.wikipedia.org/wiki/Serbest_b%C3%B6lge., 20.05.2010.